

МОТИВИ ЗБІЛЬШЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

В данной статье автором было проанализировано факторы, которые активизировали процесс присутствия банков с иностранным капиталом на украинском рынке банковских услуг. Анализируются мнения ведущих экономистов Украины, которые изучают данный вопрос и менеджеров банков с иностранным капиталом, которые функционируют на рынке банковских услуг.

In this article is analyzed preconditions which entailed the activation of presence of banks with a foreign capital at the Ukrainian bank market by an author. Opinions of leading economists of Ukraine, which study this question and managers of banks with a foreign capital which function at the Ukraine's market of bank services are analysed.

Ключові слова: іноземний капітал, банки з іноземним капіталом, концентрація банківського капіталу.

Динамічне входження нашої країни в світовий економічний простір та в міжнародні фінансові структури, призводить до активного проникнення іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор. Цей процес несе в собі як позитивні, так і негативні тенденції, що значно впливають на фінансовий ринок країни.

Останнім часом питання проникнення іноземного капіталу в банківський сектор України стало предметом дискусій багатьох вітчизняних економічних шкіл. Детальному аналізу наслідкам діяльності банків з іноземним капіталом присвятили свої праці відомі науковці та економісти, такі як: В. Геєць, Д. Полозенко, В. Міщенко, О. Рубан, М. Савлук, О. Сугоняко, Т. Смолженко, О. Другов, К. Павлюк, О. Барановський, Н. Шелудько.

Дискусії ведуться з питань вартості кредитів та депозитів, поступового витіснення з окремих сегментів ринку банківських послуг банків з національним капіталом, виведення капіталу за межі держави, зменшення податкових надходжень до бюджету країни [1, с. 8].

Наукові публікації та дискусії, які присвячені питанню присутності іноземного капіталу в банківській системі України, не не-

суть чіткого розуміння проблеми і не дають конкретних відповідей за вказаною проблемою.

Деякі науковці вважають, що присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій, розширенню ресурсної бази, соціально-економічному розвитку [2, с. 7].

Потрібно зауважити те, що діяльність банків з іноземним капіталом в Україні та перспективи лібералізації правил доступу іноземного банківського капіталу потрібно розглядати глибше в контексті загальнодержавного економічного розвитку. Процеси активізації присутності іноземного банківського капіталу потребують серйозного наукового аналізу та суспільної адаптації, передусім під кутом можливих фінансових ризиків, обмеження суверенітету грошово-кредитної політики і перспектив реалізації національних економічних пріоритетів [3, с. 79].

Тому постає завдання — аналіз позитивних і негативних тенденцій присутності іноземного капіталу в банківському секторі, враховуючи можливі зовнішні та внутрішні ризики, розроблення рекомендацій щодо ефективного державного регулювання присутності банків з іноземним капіталом.

Розвиток банківської системи залежить від загальних тенденцій розвитку держави, тому головним завданням є прийняття загальноекономічної стратегії розвитку країни, що визначить загальні пріоритети.

Фінансовий ринок України є неконкурентоспроможним та досить закритим для зовнішнього світу. Зовнішні ризики, які присутні у світовій фінансовій діяльності, впливають на Україну дещо опосередковано. Прикладом цього може стати фінансова криза, яка виникла в наслідок проблем на іпотечному ринку США. Низька активність фондового ринку України стає причиною значної ресурсної обмеженості економіки країни та незначної присутності її в світовому господарстві. Це у свою чергу впливає на процеси входження країни у світовий простір та набуття членства в міжнародних організаціях. Проте процес інтеграції капіталів стосуються лише банківської системи та деяких основних галузей важкої промисловості України.

В умовах недосконалого фінансового ринку саме банки стали основними його гравцями, головною перевагою яких є значна концентрація капіталу. Банківська система акумулюючи значні кошти та оперативно розміщуючи їх, стала найприбутковішою

ланкою фінансового ринку України. На третьому українському інвестиційному форумі «Політика процвітання», який був організований за сприяння «Альфа-банку», учасники форуму — іноземні та вітчизняні інвестори визнали банківський сектор України найбільш інвестиційно-привабливим порівняно з іншими секторами економіки.

На початковому етапі входження іноземних банків на український ринок їх діяльність переважно стосувалася обслуговування цільових клієнтів з країн нерезидентів та спекулятивної діяльності з ОВДП. На сучасному етапі банки з іноземним капіталом переорієнтувались на роздрібний ринок, зокрема споживчого та іпотечного кредитування. Головними передумовами такого перепрофілювання стало надходження в країну імпортих товарів та послуг, значне підвищення платоспроможності населення та рівня життя українців.

Серед основних чинників, які мотивують входження іноземного капіталу до банківського сектору України, є отримання ринкових переваг за рахунок місткості вітчизняного ринку банківських послуг і перспектив його розширення [3, с. 80]. Ринок банківських послуг ще до кінця не сформований, про що свідчить постійне зростання активів банківської системи та успішний вихід на цей ринок нових банків. В Україні загальні банківські активи складають всього 56 % від ВВП країни, тоді як у більшості країн Європи загальні активи практично зрівнялися з обсягом ВВП.

Беручи до уваги щорічний приріст валового внутрішнього продукту в Україні, сектор банківських послуг має колосальні перспективи до досягнення максимальної насиченості ринку, при цьому фінансові ресурси значно розпорошені. Найбільші 10 банків, за підсумками I кварталу 2008 року, контролюють 55 % банківської системи України, і цей відсоток за останні роки практично не змінювався (на початок 2003 року він становив 54 %). Для порівняння, в країнах Центральної та Східної Європи частка 10 найбільших банків становить 60 — 80 %.

Іноземні банки зацікавлені у виході на український ринок, адже його дохідність значно перевищує показники економічно розвинених країн світу, а надійність української банківської системи на фоні поступового економічного зростання не викликає сумнівів. Вагомим аргументом у збільшенні присутності банків з іноземним капіталом у нашій державі стають значно менші обся-

ги витрат, у тому числі заробітної плати, порівняно з середнім рівнем аналогічних витрат у Західній Європі та США.

Приходу іноземного капіталу на український ринок сприяють високі темпи зростання попиту на банківські послуги. Значне зростання питомої ваги споживчих кредитів в активах банків спричинене зміною кредитної політики нових банків та тих, які мають давню історію на фінансовому ринку України. На кінець 2007 року обсяг кредитів наданих фізичним особам зріс більш ніж у два рази, з 62 млрд грн (на кінець 2006 року) до 128 млрд грн.

На думку голови представництва «BNP Paribas» в Україні Домініка Меню, нині існує лише одна стратегія розвитку банківського бізнесу — вихід на нові ринки роздрібного кредитування. До того ж Україна — одна з європейських країн, де ще можливо зайняти ринкову частку у кредитному бізнесі. У більшості країн Європи значна доля ринку кредитування уже зайняті впливовими фінансовими групами. Тому є реальною перспектива подальшого зростання обсягів споживчого кредитування в Україні.

З іншого боку, стрімке зростання обсягів споживчого кредитування викликає занепокоєння у голови Асоціації українських банків Сугоняко О., який вважає, що українці живуть краще, ніж це може запропонувати національна економіка, тобто таке життя в борг є економічно ризикованим. Він закликає банки і, в першу чергу, банки з іноземним капіталом, зменшити обсяги кредитування населення та ретельніше підходити до оцінки фінансового стану позичальників. Тому на державному рівні потрібно виробити загальну стратегію, яка враховуватиме не лише споживчий попит населення, але й інвестиційні потреби та можливості економіки в освоєнні іноземних кредитних ресурсів.

Українським банкам вочевидь потрібні нові гравці у складі акціонерів — присутність у їх числі респектабельних інституційних фондів, підвищить як цивілізованість і ефективність української системи, так і ступінь її інтегрованості у глобальне фінансове поле. Тобто європейська манера ведення справ і започаткування бізнес етики в українських фінансових колах буде впроваджена саме іноземними інвесторами і менеджерами. Цей факт має позитивний момент, але насторожує лише те, що на протязі незалежної історії держави бізнес кола не змогли сформувати належної бізнесової поведінки. Сьогодні низка іноземних менеджерів мають бажання працювати в Україні, а іноземні роботодавці зацікавлені в розширенні меж пошуку висококваліфікованих кадрів.

При аналізі передумов входження іноземного капіталу потрібно враховувати і стратегічні плани інвесторів, які бажають мати частку в капіталі українських банків. Так, наприклад, стратегічною метою австрійського банку «Raiffeisen» передбачається завоювання 10 % і більше Східноєвропейського фінансового та банківського ринку. Базою для розширення «Raiffeisen» були країни, що належали до сфери впливу колишнього СРСР. Перший іноземний банк під брендом «Raiffeisen» зареєстровано в Угорщині у 1986-му, роком пізніше фінансова установа приступила до роботи на сусідньому з Австрією ринку. Експансія «Raiffeisen» прискорилося з розпадом СРСР. З 1988 по 2000 рік портфель «Raiffeisen International» поповнився 9 банками у 9 країнах Центральної та Східної Європи [4, с. 25]; на початку 2004 року ця фінансова установа придбала один з найбільших і найпрогресивніших банків з розгалуженою філіальною мережею АППБ «Аваль» в Україні.

Стратегічні плани, звичайно, не можуть обійти і українську банківську систему. Збільшити свою частку на ринку банківських послуг до 10 % планують інвестори «Укрсиббанку». Президент-голова правління ВТБ Андрій Костін заявив, що об'єднання дочірнього банку ВТБ в Україні і банку «Мрія» дасть змогу новоствореному банку за кілька років увійти до числа найбільших п'яти банків України. Стратегічний план розвитку «Індекс-банк», придбаний «Credit Agricole S.A.», передбачає потрапити в десятку найбільших банків до 2010 року, з розміром активів 2 мільярди євро [5, с. 15]. Тобто кожен іноземний інвестор має різні плани розвитку свого бізнесу в країні, але ці стратегії стосуються України і повинні співпадати з загальною стратегією розвитку нашої держави.

Крім того, результати діяльності банків з іноземним капіталом свідчать про наявність у них певних системних переваг, зокрема норматив адекватності регулятивного капіталу та рентабельність у них вищі, ніж у системі в цілому. В загальних активах менша частка недохідних активів, що у перспективі може істотно вплинути на структуру банківського сектору України [3, с. 79].

За даними Національного банку, частка іноземного капіталу в капіталі банківської системи України з початку 2005 року до кінця 2007 зросла з 9,6 до 35 %. Кількість банків з іноземним капіталом за цей час зросла більше ніж вдвічі: з 19 до 47 банків, у тому числі із 100-відсотковим іноземним капіталом з 7 до 17. При ста-

білізації політичної ситуації прихід на український ринок іноземних банків буде продовжуватись, і вже у найближчі роки ми можемо стати свідками переходу більшої половини банківської системи України під контроль іноземців.

Переваги, що виникають завдяки іноземним інвестиціям, загальновідомі: технологічне оновлення економіки, зростання обсягів виробництва, зайнятості, податкових надходжень та бюджетних видатків на пріоритетні для держави напрямки, підвищення якості кредитного аналізу, зростання обсягу кредитних ресурсів та посилення стабільності їх джерел, розширення спектра якісних послуг, комплексний підхід до обслуговування різних клієнтів, здешевлення банківських послуг, запровадження системи страхування банківських ризиків, запровадження міжнародного досвіду фінансового оздоровлення (реорганізації та реструктуризації банків), поліпшення регулювання та нагляду банківської діяльності [2, с. 9].

Підбиваючи підсумки, можна виділити такі основні мотиви експансії іноземних банків в Україну:

1. На початковому етапі — в другій половині 1990-х років основною метою приходу частини іноземних банків в Україну було інвестування в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Після зниження ставок за ОВДП та зниження обсягів спекулятивних прибутків від цих операцій такі банки згорнули свою діяльність на українському ринку банківських послуг;

2. Велика кількість населення і місткість ринку, що обумовлює значний потенціал для ведення роздрібного банківського бізнесу;

3. Недооцінка багатьох активів внаслідок слабкої капіталізації економіки;

4. Висока дохідність банківського ринку;

5. Іноземний капітал іде в Україну слідом за своїми клієнтами;

6. Розширення сфери впливу заради збереження статусу великого регіонального або здобуття статусу глобального гравця.

Дискусійні аспекти залучення іноземного капіталу, які обговорюються науковцями та провідними економістами України:

1. Зростання рівня конкуренції та поступового витіснення з окремих сегментів ринку банківських послуг банків з національним капіталом;

2. Іноземні банки можуть проводити лише спекулятивну діяльність, не надаючи повний спектр якісних банківських послуг;

3. Отримані прибутки не будуть залишатися в Україні, що призведе до поступового виведення капіталу з країни;

4. Грошово-кредитна система держави стане більш чутливою і залежною від зовнішніх факторів.

Потрібно зазначити, що провідне місце в регулюванні присутності іноземного капіталу на вітчизняному ринку банківських послуг повинно здійснюватись державою в особі Національного банку України. Державна політика має сприяти максимізації позитивних ефектів від приходу іноземних інвесторів у банківську систему України, нівелюючи при цьому негативні.

Оптимальним варіантом державної політики у сфері управління процесом зростання участі іноземних інвесторів у банківській системі України є застосування більш жорстких механізмів відбору потенційних претендентів на придбання українських банків з іноземним капіталом [6, с. 99]. Сприяння розвитку організаційної структури банківського ринку (шляхом розвитку регіональних і спеціалізованих банківських установ) та зростанню рівня конкурентоспроможності банківської системи України. Вирішення цих завдань допоможе залучити в національну економіку фінансово-банківські структури, які ефективно впливатимуть на її розвиток, спонукаючи національний капітал до конкурентної боротьби з іноземним та пошук нових шляхів його вкладання в економіку держави.

Література

1. Савлук М.І. Банківська система — барометр економіки // Урядовий кур'єр.—2005. — 8 листопада. — С. 8.
2. Гесць В. Іноземний капітал у банківській сфері України // Дзеркало тижня. — 2006. — № 26. — С. 1 — 8.
3. Шелудько Н. М. Іноземний капітал у банківському секторі України//Фінанси України. — 2006. — № 7. — С. 79.
4. Рубан О. Вперед на схід // Контракти. — 2007. — № 11 від 12.03.
5. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та білорусі// Вісник НБУ. — 2007. — № 9. — С. 12 — 20.
6. Смовженко Т. С., Другов О. О. Управління процесом зростання участі іноземних інвесторів у роботі банківської системи України// Вісник НБУ. — 2008. — № 1. — С. 98.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2008 р.